

Μελέτη περίπτωσης

Παρακαλώ καταγράψτε μία περίπτωση χαρακτηριστικά για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζετε ή αντιμετωπίσατε τα ζητήματα ένταξης παιδιών μεταναστών στα σχολεία πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στις στρατηγικές της άτυπης εκπαίδευσης.

Στοιχεία διδάσκοντος/διδάσκουσας

Όνομα	ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
Φωτογραφία διδάσκοντος/διδάσκουσας (Προαιρετικό)	
Email	Kat.pap71@gmail.com
Χώρα	☒ Ελλάδα
Μάθημα διδασκαλίας	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ «ΣΧΕΣΕΙΣ: ΕΓΩ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ»
Χρόνια προϋπηρεσίας	18

Στοιχεία σχολείου

Όνομα σχολείου	ΕΠΑΛ Ν. ΜΟΥΔΑΝΙΩΝ
Βαθμίδα σχολείου	☐ Πρωτοβάθμια εκπαίδευση ☐ Δευτεροβάθμια εκπαίδευση ☒ Επαγγελματικό σχολείο
Χώρα	☒ Ελλάδα
Πόλη	ΝΕΑ ΜΟΥΔΑΝΙΑ
Web site	http://epal-n-moudan.chal.sch.gr/

Τίτλος της μελέτης περίπτωσης

Παρεμβάσεις με σκοπό την αποδοχή της ετερότητας και την ενδυνάμωση των μαθητών

Υπόβαθρο και πλαίσιο

Το ΕΠΑΛ Ν. Μουδανιών είναι ένα Επαγγελματικό Λύκειο , στο οποίο φοιτούν 288 μαθητές, οι οποίοι παρακολουθούν μαθήματα γενικής παιδείας, αλλά και ειδικοτήτων επαγγελματικής εκπαίδευσης. Το κτήριο, το οποίο δεν είναι σε καλή κατάσταση, εκτός από τις 15 αίθουσες διδασκαλίας, διαθέτει εργαστήρια μηχανολογίας, ηλεκτρονικής, μηχανικών αυτοκινήτων, πληροφορικής και γεωπονίας, βιβλιοθήκη, άυλιο χώρο και κλειστό γυμναστήριο. Δε διαθέτει ξεχωριστή αίθουσα εκδηλώσεων με συνέπεια οι εκδηλώσεις να πραγματοποιούνται στον εσωτερικό χώρο συνάθροισης μπροστά από τα γραφεία και τις αίθουσες. Βρίσκεται στα Ν. Μουδανιά, μια παραθαλάσσια πόλη της Χαλκιδικής, εύκολα προσβάσιμη από Θεσσαλονίκη με πληθυσμό 17.000 κατοίκων που χαρακτηρίζεται από κοινωνική και οικονομική ανομοιογένεια. Το μαθητικό δυναμικό του σχολείου επίσης παρουσιάζει ανομοιογένεια, καθώς και πολυπολιτισμικό χαρακτήρα μιας και οι μαθητές προέρχονται από διαφορετικές χώρες όπως Ελλάδα, Αλβανία, Βουλγαρία, Ρωσία, Αρμενία, Ρουμανία, Αυστραλία, Σλοβακία, Σερβία, Βραζιλία και Ουκρανία. Το ποσοστό των μεταναστών που φοιτούν στο σχολείο είναι περίπου 65%. Επίσης, η επίδοση των μαθητών εμφανίζει μεγάλες διαφορές λόγω του διαφορετικού κοινωνικοοικονομικού υπόβαθρου των οικογενειών από τις οποίες προέρχονται. Ένα μικρό ποσοστό των μαθητών ανταποκρίνεται πολύ καλά στις απαιτήσεις του σχολείου και έχει υψηλή επίδοση, αλλά το μεγαλύτερο ποσοστό έχει αδυναμίες και χαμηλή σχολική επίδοση. Στο σχολείο ειδικότερα, εντοπίζονται τα εξής προβλήματα, που σχετίζονται με τη χαμηλή σχολική επίδοση: Απουσία εσωτερικών κινήτρων, έλλειψη υποστηρικτικού περιβάλλοντος, έλλειψη ενδιαφέροντος, ύπαρξη αρκετών μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες και ταυτόχρονη έλλειψη εκπαιδευτικών με εξειδικευμένες γνώσεις, ύπαρξη μαθητών με γνωστικά προβλήματα λόγω δυσκολιών στο λόγο εξαιτίας γλωσσικής μειονότητας, ύπαρξη τάξεων μικτών ικανοτήτων όπου πολλοί μαθητές δυσκολεύονται να ακολουθήσουν το ρυθμό της τάξης.

Όλα αυτά επιφέρουν δυσκολίες στη συναισθηματική και κοινωνική εξέλιξη των μαθητών (χαμηλό αίσθημα αυτοεκτίμησης, ανασφάλεια, συναισθήματα απόρριψης και αποτυχίας) και έχουν ως αποτέλεσμα την αρνητική στάση των μαθητών προς το σχολείο, με συνέπεια την ελλιπή φοίτηση που οδηγεί σε στασιμότητα ή και πρόωρη σχολική εγκατάλειψη.

Περιγραφή περίπτωσης

Το πρόγραμμα ξεκίνησε το Νοέμβριο του 2015 και έληξε το Μάιο του 2016. Στην αρχή συμμετείχαν 25 μαθητές από διαφορετικές τάξεις του σχολείου και από διαφορετικές εθνικότητες, όμως κατέληξε να εμπλακούν περίπου 100 παιδιά, τα οποία δεν είχαν «δηλωθεί» στο πρόγραμμα, τα οποία εξέφρασαν την επιθυμία να συμμετέχουν. Φυσικά, δε θεωρήθηκε καλό να αποκλειστούν οπότε το πρόγραμμα απέκτησε μια πιο ελεύθερη μορφή. Τα παιδιά εναλλασσόταν στις δραστηριότητες και δεν τηρούταν το εξωδιδασκτικό δίωρο που είχε αρχικά δηλωθεί, αλλά γινόταν και επιπλέον συναντήσεις τόσο εκτός σχολικού προγράμματος, όσο και κατά τη διάρκεια των εκδρομών, γιορτών, κενών και διαλειμμάτων. Επίσης η δομή του προγράμματος μεταβαλλόταν/ εξελισσόταν ανάλογα με τις ανάγκες που προέκυπταν, τις ιδέες που γεννιόταν και το χώρο που υπήρχε διαθέσιμος (αίθουσα, βιβλιοθήκη, γυμναστήριο).

Στις ομάδες προέκυψαν σε κάποιες περιπτώσεις ζητήματα διάκρισης εθνικότητας (π.χ αντιπαλότητα Σερβίας με Αλβανία, FYROM με Ελλάδα, Ρωσσίας με Ουκρανία και Ελλάδας με Αλβανία) τα οποία τις περισσότερες φορές διευθετήθηκαν και το πρόγραμμα συνεχίστηκε ομαλά. Σε μια περίπτωση, όμως, είχαμε οριστική αποχώρηση μαθητή, ενώ σε άλλη η μαθήτρια παρέμεινε στο πρόγραμμα αλλά αρνήθηκε να ολοκληρώσει μια δραστηριότητα και να συμμετέχει σε μια δράση. Διακρίσεις άλλου τύπου (πχ φύλου, θρησκείας, σεξουαλικού προσανατολισμού) δε δημιούργησαν προβλήματα.

Εκτός από τα παραπάνω, η αλληλεπίδραση μεταξύ ημεδαπών και μεταναστών μαθητών δεν είχε προβλήματα σε γενικές γραμμές, ίσως επειδή τα παιδιά συμμετείχαν οικειοθελώς. Τις περισσότερες φορές υπήρχε σεβασμός στις γνώμες που ακούγονταν, καθώς και καλή συνεργασία προκειμένου να επιτευχθεί ο κοινός στόχος. Τις λίγες φορές που ακούστηκαν εθνοκεντρικά σχόλια μετά από παρέμβαση της εκπαιδευτικού και συζήτηση η κατάσταση εξομαλύνθηκε. Υπήρχε μόνο μια περίπτωση όταν θίχτηκε το θέμα του προσφυγικού που ακούστηκαν διαφορετικές γνώμες και τα πνεύματα οξύνθηκαν αρκετά, οπότε αφού οι μαθητές ηρέμησαν συνεχίσαμε με διαφορετική δραστηριότητα. Όταν μετά από κάποιες συναντήσεις επανήλθαμε στο προσφυγικό οι δραστηριότητες έγιναν χωρίς πρόβλημα.

Οι περισσότεροι γονείς στο συγκεκριμένο σχολείο δεν κάνουν αισθητή την παρουσία τους, ούτε ακόμα και για να ενημερωθούν για την πρόοδο των παιδιών. Υπήρχαν πάντως αρκετές περιπτώσεις που γονείς κινητοποιήθηκαν ώστε να προσφέρουν βοήθεια, αλλά και να παρακολουθήσουν τις δράσεις. Για παράδειγμα ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων που αποτελείται αποκλειστικά από γονείς ημεδαπών μαθητών συμμετείχε προσφέροντας υλική και ηθική στήριξη στην προετοιμασία τόσο της γιορτής πολιτισμών όσο και στην παρουσίαση των δρώμενων. Επίσης γονείς μεταναστών παρακολούθησαν τις εκδηλώσεις, αλλά και συμμετείχαν βοηθώντας τα παιδιά τους να συγκεντρώσουν πληροφορίες για το πολιτισμό της χώρας τους, να μαγειρέψουν, να βοηθήσουν με τη μεταφορά οργάνων, σκηνικών κλπ. Σε γενικές γραμμές η αλληλεπίδραση ήταν θετική.

Στο πρόγραμμα ενεπλάκησαν οι μαθητές, η υπεύθυνη καθηγήτρια (Παπακωνσταντίνου Κατερίνα) και αρκετές φορές τη βοήθειά της πρόσφερε η κ. Μαμζερίδου Αγαθονίκη, Φυσικός –Ραδιοηλεκτρολόγος καθηγήτρια του σχολείου.

Στόχους του προγράμματος αποτέλεσαν η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, η απόκτηση πολιτισμικών γνώσεων, η καλλιέργεια της αποδοχής της διαφορετικότητας, η απόκτηση συναισθηματικής δεκτικότητας, η αυτεπίγνωση, η εφαρμογή τεχνικών ενεργής ακρόασης και η απόκτηση δεξιοτήτων επικοινωνίας.

Οι δυσκολίες του προγράμματος είχαν να κάνουν με τον αριθμό των παιδιών που κατέληξε να είναι μεγάλος και έπρεπε να χωριστούν σε ομάδες, ώστε να είναι εύκολη η διαχείρισή τους. Αυτό είχε σαν συνέπεια οι ώρες απασχόλησης να είναι πολύ περισσότερες από το εξωδιδασκτικό εβδομαδιαίο δίωρο. Η διαχείριση των ομάδων και ο συντονισμός τους παρουσίαζαν επίσης δυσκολία και ήταν μια κοπιαστική διαδικασία γιατί παρά τον ενθουσιασμό τους, οι μαθητές του σχολείου δύσκολα πειθαρχούσαν με τους κανόνες επικοινωνίας των συνεδριών (ησυχία, όχι διακοπή των άλλων όταν μιλούν, ευγένεια).

Δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν

Εκτός από τις βιωματικές δράσεις που χρησιμοποιούνταν κατά τη διάρκεια των συναντήσεων (παιχνίδια ρόλων, τεχνικές εκπαιδευτικού δράματος, θέατρο φόρουμ, συζήτηση, ζωγραφική, γραφή, παρουσιάσεις, συζητήσεις, λόγος-αντίλογος, ομάδες συνεργασίας) οι δράσεις που πραγματοποιήθηκαν ήταν οι εξής:

Γιορτή πολιτισμών (αντί για την παραδοσιακή Χριστουγεννιάτικη γιορτή, που απευθύνεται μόνο σε χριστιανούς μαθητές) το Δεκέμβριο του 2015. Οι μαθητές παρουσίασαν σε όλο το σχολείο και στη τοπική κοινωνία τον πολιτισμό της χώρας τους (ιστορία, παραδόσεις, συνήθειες, επιτεύγματα, καλλιτεχνική έκφραση, φαγητό, γλώσσα), μαγείρεψαν εδέσματα του τόπου τους τα οποία προσφέρθηκαν σε μπουφέ, τραγούδησαν τα τραγούδια τους και χόρεψαν παραδοσιακούς χορούς.

Κάνε ένα βήμα μπροστά Χρησιμοποιήθηκε σαν βάση υλικό από το Compassito (εγχειρίδιο εκπαίδευσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, σελ 174), το οποίο προσαρμόστηκε και εμπλουτίστηκε. Τα παιδιά δούλεψαν αυτό το παιχνίδι-υλικό, το «έπαιξαν» με άλλους μαθητές του σχολείου, που δε συμμετείχαν στο πρόγραμμα, το διασκεύασαν και το παρουσίασαν σαν δρώμενο στο Φεστιβάλ Νέας Προποντίδας.

Περάσματα : Χρησιμοποιήθηκε υλικό της ΥΠΑΤΗΣ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΟΗΕ «ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ» το οποίο είναι ένα παιχνίδι ευαισθητοποίησης για τα δικαιώματα των προσφύγων, το οποίο προσαρμόστηκε. Για να ολοκληρωθεί η βιωματική δραστηριότητα που περιγράφεται στο εγχειρίδιο χρειάστηκαν 4 ώρες. Ακολούθησαν συζητήσεις και οι μαθητές διασκεύασαν τη δραστηριότητα, τη δραματοποίησαν και την παρουσίασαν σαν θεατρικό έργο στο Φεστιβάλ Νέας Προποντίδας.

Συλλογή ειδών πρώτης ανάγκης για τους πρόσφυγες: Σαν επακόλουθο των παραπάνω οι μαθητές ευαισθητοποιήθηκαν στο θέμα των προσφύγων, σχεδίασαν αφίσα την οποία τοποθέτησαν στα Μουδανιά και στα social media και οργάνωσαν εκστρατεία συλλογής ειδών πρώτης ανάγκης για τους πρόσφυγες. Συμμετείχαν επίσης στη διαλογή και το πακετάρισμα των ειδών. Ο Δήμος Ν. Προποντίδας μετέφερε τα είδη αυτά στην Ειδομένη.

Θέατρο Forum Οι μαθητές εκπαιδεύτηκαν σε τεχνικές του θεάτρου forum σε απλή μορφή. Κατασκευαζόταν ομαδικά ένα σενάριο που αποτύπωνε μια σύγκρουση (πχ ρατσιστική επίθεση, ρητορική μίσους), το οποίο οι μαθητές δραματοποιούσαν σταματώντας σε ένα κρίσιμο σημείο για την εξέλιξη της ιστορίας. Εκεί οι θεατές (που ήταν τα μέλη των άλλων ομάδων) παρενέβαιναν και έδιναν τη δική τους συμβουλή/εκδοχή για το πώς πρέπει να αντιμετωπιστεί η κρίση και ακολουθούσε συζήτηση με ανταλλαγή απόψεων. Αφού οι μαθητές εξοικειώθηκαν με τη μέθοδο, παρουσίασαν κάποια από τα σενάρια τους σε άλλους μαθητές του σχολείου.

Εκτός από τα εργαλεία που αναφέρθηκαν, αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετά από τα βιωματικά εργαστήρια που υλοποιήθηκαν ήταν παραλλαγές προτάσεων εργαστηρίων του Πανελληνίου Δικτύου για το Θέατρο στην Εκπαίδευση. Επίσης σε κάποιες δραστηριότητες χρησιμοποιήθηκε το COMPASS, εγχειρίδιο για την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης και της «Αρσις».

Οι αντιδράσεις των γονέων, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ήταν θετικές, υποστηρικτικές και ενθαρρυντικές. Μπορώ να πω ότι οι δράσεις/εκδηλώσεις αυτές τους ενέπλεξαν και τους έφεραν σε επαφή με τη σχολική πραγματικότητα περισσότερο από ότι η ανάγκη για ενημέρωσή σχετικά με τη φοίτηση και την επίδοση των παιδιών τους.

Η εκτίμηση και το δίδαγμα του μαθήματος

Τα αποτελέσματα του προγράμματος ήταν πολύ ικανοποιητικά. Αρχικά υπήρξαν γλωσσικά οφέλη. Μαθητές, οι οποίοι δε μιλούσαν καλά τη γλώσσα και ως εκ τούτου ήταν σιωπηλοί στην τάξη (ή ακόμα και ταραξίες βγάζοντας κραυγές) άρθρωσαν λόγο μέσα από τις δράσεις. Υπήρχε μάλιστα περίπτωση μαθητή που διεκδικούσε μεγαλύτερο ρόλο στο θεατρικό. Οι μαθητές έμαθαν να αυτοπαρουσιάζονται και να μιλούν για τους εαυτούς τους εκφράζοντας στοιχεία της ταυτότητάς τους. Ενισχύθηκε η διερευνητική μάθηση καθώς οι μαθητές ερεύνησαν στοιχεία της πολιτισμικής τους ταυτότητας, αλλά και της ταυτότητας των άλλων (υπήρχαν περιπτώσεις αλληλοβοήθειας όταν κάποιοι δεν ήξεραν λέξεις της γλώσσας τους και τους βοηθούσαν μαθητές από διαφορετικές χώρες που οι γλώσσες τους έμοιαζαν ή όταν βοηθούσαν ο ένας τον άλλον στην έρευνα και στην παρουσίαση). Επίσης ακούγοντας τις παρουσιάσεις των άλλων απέκτησαν πολιτισμικές γνώσεις. Παρόλο που υπήρχαν διαφορές, στις περισσότερες περιπτώσεις οι συμμετέχοντες κατόρθωναν να αποδεχτούν την ύπαρξη διαφορετικών απόψεων και -αν μη τι άλλο- να είναι ανεκτικοί. Το γεγονός ότι πολλές δραστηριότητες απαιτούσαν ομαδική εργασία ενίσχυσε τους δεσμούς τους σαν ομάδα, με συνέπεια μαθητές με πολιτισμικές διαφορές, μετανάστες και ημεδαποί να εργάζονται μαζί για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού. Κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων και των δράσεων τα παιδιά χρησιμοποίησαν ταλέντα και δεξιότητες που διέθεταν ή ανακάλυψαν ότι διέθεταν. Αυτό τους έδωσε ένα αίσθημα αξίας και αυτοεκτίμησης με αποτέλεσμα να κινούνται με περισσότερη αυτοπεποίθηση μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Τέλος, εξάσκησαν δεξιότητες ενσυναίσθησης, καθώς και επικοινωνίας. Παρά τα προβλήματα που έχουν ήδη ανα-

φερθεί, παρά το γεγονός ότι κάποιες αντιλήψεις είναι τόσο παγιωμένες σε κάποια άτομα που δύσκολα αλλάζουν, παρά το γεγονός ότι για κάποιους μαθητές ο αντίκτυπος δεν ήταν τόσο ισχυρός (π.χ κάποια άτομα ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα και εξακολούθησαν να μην εκφράζονται), μπορούμε να πούμε ότι οι στόχοι του προγράμματος επιτεύχθηκαν κατά μεγάλο βαθμό. Και μόνο το γεγονός ότι υπήρχε τόσο μεγάλη συμμετοχή μαθητών σε εθελοντικό πρόγραμμα και πραγματοποιήθηκαν τόσες δράσεις στη διάρκεια μιας μόνο σχολικής χρονιάς είναι αρκετό ώστε το συνολικό αποτέλεσμα να αξιολογηθεί θετικά.

Ο αντίκτυπος που είχε το πρόγραμμα στους υπόλοιπους μαθητές δεν μπορεί να αξιολογηθεί εύκολα γιατί δεν έχει διερευνηθεί αν και κατά πόσο αυτοί άλλαξαν στάση σε θέματα διακρίσεων, προκαταλήψεων και στερεοτύπων. Υπήρχε πάντων ενδιαφέρον και ενθουσιασμός όταν παρουσιαζόταν οι δράσεις. Επίσης, όταν έγιναν οι παρουσιάσεις στο Φεστιβάλ Νέας Προποντίδας οι μαθητές-θεατές ήταν υποστηρικτικοί και περήφανοι για τη δουλειά των συμμαθητών τους.

Πολλοί εκπαιδευτικοί του σχολείου, αν και στην αρχή αντιμετώπισαν το πρόγραμμα με καχυποψία και προκατάληψη (είχαν αντιρρήσεις για την παρουσίαση των άλλων πολιτισμών και δεν εκφράστηκαν θετικά), στο τέλος και μετά από όλες τις δράσεις παρόλο που μάλλον εξακολουθούσαν να έχουν τις ίδιες απόψεις αποδέχτηκαν τη φύση του προγράμματος και υπήρξαν συγκαταβατικοί. Υπήρχαν και άλλοι που ήταν πιο θετικοί και ακόμα λιγότεροι, οι οποίοι ήταν υποστηρικτικοί και ενθουσιώδεις.

Η συμμετοχή των γονέων κρίνεται ελπιδοφόρα με μεγάλα περιθώρια βελτίωσης. Θα ήταν δυνατό να έχουν εμπλακεί πολύ περισσότερο, αλλά δόθηκε χρόνος και προτεραιότητα στους μαθητές.

Η στρατηγική που ακολουθήθηκε, όπως προανέφερα, αναπροσαρμόστηκε πολλές φορές κατά τη διάρκεια του προγράμματος λόγω της συνεχόμενης συμμετοχής των μαθητών, των ιδεών που έφερναν και των αναγκών τους. Διατηρήθηκε, δηλαδή, το αρχικό πλαίσιο με τους στόχους και τα εργαλεία και γινόταν συνεχόμενες προσθήκες τόσο όσον αφορά στο υλικό όσο και στις μεθόδους.

Το πρόγραμμα κατέληξε να είναι αυξημένης δυσκολίας τόσο από άποψης διαχείρισης του χρόνου, του υλικού και των δραστηριοτήτων, όσο και του συντονισμού των μαθητών. Ήταν μια κουραστική διαδικασία, όμως αρκετά ανταποδοτική αφού εκτός από το θετικό αντίκτυπο που είχε στα παιδιά ενίσχυσε και όχι μόνο τους δεσμούς τους με τη σχολική κοινότητα, αλλά και με την εκπαιδευτικό.